

Στου Οθωνα τα χρόνια

Πριν από 184 χρόνια υπογράφηκε η περίφημη Συνθήκη του Λονδίνου. Οι περισσότεροι γνωρίζουν τη Συνθήκη αυτή που υπογράφηκε στις 7/5/1832, μεταξύ «Προστάτιδων» και του βασιλιά της Βαυαρίας, ως τη συμφωνία με την οποία η Ελλάδα απέκτησε βασιλιά τον ανήλικο Οθωνα και αντιβασιλείς, μέχρι την ενηλικίωσή του. Δεν θα ήταν υπερβολή αν κάποιος χαρακτήριζε τη Συνθήκη αυτή ως την πρώτη «επαφή» των Ελλήνων με τον θαυμαστό κόσμο της γερμανικής... νοικοκυροσύνης.

Για να το πούμε πιο απλά, από τότε ο Έλληνας ξεκίνησε να πληρώνει τους Γερμανούς και να γνωρίζει τις «αρετές» τους όσον αφορά την οικονομική διαχείριση των οφειλετών τους. Υπό την έννοια αυτή, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον να δούμε τις λεπτομέρειες της ζωής αυτού του δανείου. Η Συνθήκη προέβλεπε ότι θα δινόταν στον Οθωνα ένα δάνειο 60.000.000 φράγκων. Ήταν αυτό το δάνειο για το οποίο πάλευε ο, μακαρίτης πλέον, Καποδίστριας και έβρισκε όλες τις πόρτες κλειστές, αφού οι μεγάλες δυνάμεις δεν παρείχαν την εγγύησή τους για το δάνειο. Αυτό που δεν κατάφερε ο Κερκυραίος κυβερνήτης το κατάφερε ο Βαυαρός ηγεμόνας, αφού με ειδική ρήτρα της Συνθήκης οι «Προστάτιδες» παρείχαν την εγγύησή τους.

Αν το καλοσκεφτεί κανείς, η ίδια η Συνθήκη είναι μια ωμή παραβίαση της ανεξαρτησίας της χώρας. Και αυτό διότι ένας ξένος –ο πατέρας ενός ανήλικου ηγεμόνα– δέσμευε ένα ανεξάρτητο κράτος, τις κυβερνήσεις του αλλά και τη δημοσιονομική πολιτική του με την υπογραφή του.

Οι δεσμεύσεις που αναλάμβανε ήταν δυσβάστακτες. Κατ' αρχάς, το ελληνικό κράτος αναλάμβανε την υποχρέωση να διαθέτει κατά

προτεραιότητα από τα δημόσια έσοδα τα τοκοχρεολύσια για την εξόφληση του δανείου. Για παράδειγμα, αν τα δημόσια έσοδα ήταν 100 χρηματικές μονάδες και η δαπάνη εξυπηρέτησης του χρέους την ίδια χρονιά 30 χρηματικές μονάδες, τότε το ελληνικό υπουργείο Οικονομικών θα έπρεπε να βάλει στην άκρη τις 30 μονάδες και με τα υπόλοιπα να πληρώσει μισθούς, υποδομές, στρατιωτικές δαπάνες κ.ά. Με δεδομένο ότι τα δημόσια έσοδα ήταν από πενιχρά έως ανύπαρκτα, η αποδοχή αυτού του όρου σηματοδοτούσε την παράβασή του σε εύλογο χρονικό διάστημα. Και τότε τι θα γινόταν; Στην περίπτωση αυτή οι Εγγυητές (Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία) θα μπορούσαν να προχωρήσουν στην εφαρμογή διεθνούς οικονομικού ελέγχου τον οποίο θα μπορούσαν να επιβάλουν ακόμα και με στρατιωτική επέμβαση. Και όλα αυτά με την υπογραφή ενός Βαυαρού.

Αλλά η ιστορία έχει συνέχεια: τα 60 εκατ. δεν δόθηκαν ποτέ. Το δάνειο έσπασε σε τρία κομμάτια των 20 εκατ. και οι «προστάτιδες» εγγυήθηκαν για τα δύο. Δηλαδή για τα 40 εκατ. Οι δανειστές μας όχι μόνον παρακράτησαν έναντι προηγούμενων οφειλών 2 εκατ., όχι μόνον πήραν προμήθεια άλλα τόσα, αλλά υποχρεωθήκαμε να πληρώσουμε 11 εκατ. στον σουλτάνο για την αγορά της Φθιώτιδας, της Φωκίδας και της Εύβοιας, που είχαμε ήδη απελευθερώσει διά των όπλων! Και σαν μην έφταναν όλα αυτά, στους όρους του δανείου προβλεπόταν μια σειρά «ανωφελών δαπανών» που αφορούσαν τα έξοδα της Αντιβασιλείας και μισθούς στρατιωτικών, κυρίως Βαυαρών (5.142 εκ των 8.205 ανδρών του νεοσύστατου Ελληνικού Στρατού). Εν κατακλείδι, από τα 60 εκατ. στα ταμεία του κράτους, υπέρ των ελληνικών κρατικών δαπανών εκταμιεύτηκαν μόνον 2,7 εκατ. φράγκα.

Και εδώ ανοίγει το μεγάλο κεφάλαιο της Βαυαροκρατίας. Σύμφωνα με έκθεση της πρωσικής πρεσβείας, αυτοί οι 5.142 Βαυαροί στρατολογήθηκαν «εκ των τυχοδιωκτών άπασης της Γερμανίας». Αλλά και για να ντυθούν και να σεναριστούν, οι προμήθειες έγιναν αναγκαστικά από τη Βαυαρία και καθώς λέει πάλι ο Κρέμος: «Απαν το εν ταις βαυαρिकाίς αποθήκαις αποκείμενον άχρηστον και παλαιόν υλικόν, ιπποσκευαί, όπλα και κακής ποιότητας ύφασμα επωλήθησαν προς την ελληνικήν κυβέρνησιν». Σύμφωνα με υπολογισμούς του Ανδρεάδη, περίπου 5.300.000 φράγκα διατέθηκαν για τους Βαυαρούς πραιτωριανούς και 2.200.000 για τα έξοδα των Βαυαρών υπαλλήλων και συμβουλατόρων. Ουσιαστικά τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας, η βαυαρική κουστωδία κόστισε περίπου το μισό ενός μέσου κρατικού προϋπολογισμού.

Οι όροι της Συνθήκης που υπέγραψε ο Βαυαρός βασιλιάς ήταν δεδομένο ότι δεν θα μπορούσαν να ικανοποιηθούν από ένα κρά-

Το δάνειο του Οθωνα

Συνολικό ποσό (σε φράγκα)	60.000.000
Τρόπος καταβολής	Τρεις δόσεις των 20.000.000 (αρχικά δόθηκαν εγγυήσεις για τις δύο)
Τρόπος εκταμίευσης	Δύο δόσεις των 20.000.000
Τι πληρώθηκαν	11.000.000 στην Τουρκία. 2.000.000 συμψηφισμός παλιών οφειλών
Τι υποχρεώσεις αναλήφθηκαν	Χρηματοδότηση της βαυαρικής διακυβέρνησης (5.300.000/χρόνο για αμοιβές των Βαυαρών μισθοφόρων, 2.200.000/χρόνο για τη μισθοδοσία των Βαυαρών υπαλλήλων κ.ά.)

τους οικονομικά κατεστραμμένο, χωρίς υποδομές και με τεράστια έξοδα. Ένα κράτος το οποίο πριν ακόμα αποκτήσει την ανεξαρτησία του είχε υποθηκεύσει την περιουσία και τα κρατικά του έσοδα. Και εδώ αναδύεται ένα άλλο τεράστιο θέμα: των εθνικών κτημάτων, τα οποία ήταν υποθηκευμένα στους ομολογιούχους των δύο δανείων της Ανεξαρτησίας που συνομολογήθηκαν το 1824 και το 1825. Αυτό πρακτικά σήμαινε ότι τεράστιες εκτάσεις παρέμειναν αδρανείς και αναξιοποίητες, αφού δεν μπορούσε να γίνει η διανομή τους.

Με ένα κράτος με υποτυπώδη έσοδα και με τεράστιες υποχρεώσεις, το οικονομικό αδιέξοδο ήταν δεδομένο. Την 1η Μαΐου 1836 στη συνδιάσκεψη του Λονδίνου, ο εκπρόσωπος του Οθωνα δήλωσε αδυναμία πληρωμών και ζήτησε να καταβληθεί η τρίτη δόση των 20 εκατ. από το δάνειο του 1832. Οι «προστάτιδες» αρνήθηκαν να χορηγήσουν την εγγύησή τους και το ελληνικό κράτος ανέστειλε τις πληρωμές του. Τελικά παρέιχαν τις εγγυήσεις όχι για το σύνολο του ποσού, αλλά μόνο για το ποσό που αφορούσε τις ετήσιες δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους.

Η Ελλάδα, πριν ακόμα ενηλικιωθεί ως κράτος, βρέθηκε μπλεγμένη στη σπείρα του χρέους το οποίο θα την καταδυνάστευε. Σύμφωνα με υπολογισμούς, το 1843 το ονομαστικό κεφάλαιο του εξωτερικού δημόσιου χρέους είχε ανέλθει στα 130.000.000 χρυσά φράγκα κι εκεί παρέμενε έως το 1878.

Με τα ελάχιστα δημόσια έσοδά της από τη φορολόγηση της αγροτικής παραγωγής, η Ελλάδα εξυπηρέτησε το δάνειο αυτό κακώς καθώς μέχρι τον Μάιο του 1843, οπότε ο Οθων ανέστειλε οριστικά τις πληρωμές τόκων και χρεολυσίων. Μπορεί μιν οι ιδιώτες ομολογιούχοι να εξοφλήθηκαν στο άρτιο από τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις, αυτές όμως προσπάθησαν με κάθε μέσο πολιτικού πειθαναγκασμού να εξασφαλίσουν την αποπληρωμή τους. Δηλαδή, αυτό που έγινε ήταν ότι τα ιδιωτικά δάνεια μετατράπηκαν σε διακρατικά και έτσι μια υπόθεση που αφορούσε τις σχέσεις ενός αυτόνομου και ανεξάρτητου κράτους με κάποιους ιδιώτες δανειστές μετατράπηκε σε μείζον οικονομικό και διπλωματικό θέμα, καθώς αφορούσε πλέον διαφορές μεταξύ κρατών.

Τα δάνεια είναι... όπλα. Χρησιμοποιούνται πάντα στις κατάλληλες περιστάσεις και σίγουρα όχι για ψύλλου πήδημα. Προφανώς κάπως έτσι σκέφτηκαν οι «προστάτιδες» και έβαλαν την υπόθεση στο συρτάρι, από όπου την ανέσυραν το 1854. Η εμπλοκή του Οθωνα στον Κριμαϊκό Πόλεμο προκάλεσε την μήνιν των Αγγλογάλλων, οι οποίοι δεν ήθελαν να διαταραχθεί το status στην περιοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό που ήθελαν να αποτρέψουν ήταν η κάθοδος της Ρωσίας στη Μεσόγειο και για τον λόγο αυτό βοήθησαν τον σουλτάνο. Ο Οθωνας βρέθηκε μόνος, αντιμέτωπος με τις συνέπειες των επιλογών του. Και σύντομα απέκτησε... γείτονες. Τους Αγγλογάλλους, που αποβιβάστηκαν και κατέλαβαν τον Πειραιά για τρία χρόνια.

Την πράξη τους αυτή τη δικαιολόγησαν ως δικαίωμα που απέρρεε από τη σύμβαση του 1832, η οποία, στο πλαίσιο της παροχής του δανείου των 60 εκατ., προέβλεπε ακόμα και στρατιωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η υποχρέωση να παρακρατείται πριν από οποιαδήποτε άλλη δημόσια δαπάνη το ποσό των ετήσιων τοκοχρεολυσίων του δανείου.

Φυσικά, όπως προκύπτει από τα αρχεία του F.O., οι Έλληνες εμφανίστηκαν ως οι σπάταλοι, που χαλάνε περισσότερα από τις δυνατότητές τους και δεν πληρώνουν τα χρέη τους. Επομένως, η κατάληψη του Πειραιά δεν ήταν πράξη εκδικητική, αλλά μια πρωτοβουλία των ισχυρών και σωφρόνων προστατών να επαναφέρουν τη χώρα στον ορθό δρόμο της ανάπτυξης, της προόδου και της νοικοκυροσύνης.

Στο πλαίσιο αυτό η υπόθεση του δανείου ήταν η πιο κατάλληλη για να εξασφαλιστεί ο έλεγχος της χώρας χωρίς να μετατραπεί σε εμφανές προτεκτοράτο. Αλλωστε, οι συμφωνίες παρείχαν τη δυνατότητα να μετατραπεί σε αφανές προτεκτοράτο, χωρίς τα πολιτικά προβλήματα που ακολουθούσαν μια κατοχή.

Για τον λόγο αυτό προχώρησε η σύσταση της Διεθνούς Επιτρο-

Οθωνας

πής Οικονομικού Ελέγχου η οποία θα είχε, για όσο διάστημα έκριναν αναγκαίοι οι δανειστές, τον πλήρη έλεγχο της ελληνικής οικονομίας. Η σύστασή της και οι δικαιοδοσίες της -η ελληνική κυβέρνηση θα ήταν υπόλογη σε αυτήν- συνιστούσαν μόνιμη παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας της Ελλάδας. Για να αποφύγουν λοιπόν πιθανές εξεγέρσεις, οι προστάτες εμφάνισαν την Επιτροπή ως τον φορέα που θα εξασφαλίσει την ανάπτυξη!

Η Επιτροπή εκείνης της τρόικας εγκαταστάθηκε στην Αθήνα επί τριετία ώστε «να μελετήσει την οικονομική κατάσταση της Ελλάδος και να ορίσει το ποσόν όπερ το Ελληνικόν κράτος πδύνατο να πληρώση». Οι εκπρόσωποι των τριών Δυνάμεων αποφάνθηκαν ότι «η Ελλάς καλώς διοικούμενη θα ήτο εις θέσιν να τηρήση όλας τα υποχρεώσεις αυτής»! Επίσης η Επιτροπή υποδείκνυε την ανάγκη για εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις...

Και για να έχουν τον έλεγχο της χώρας για πολλές δεκαετίες, δεν αποφασίστηκε καμία διαγραφή, αλλά προτάθηκε η διευθέτηση του δανείου. Με μια νέα συμφωνία υποχρεώθηκε η χώρα να πληρώνει μια σταθερή ετήσια δόση 900.000 φράγκων, με δυνατότητα μονομερούς επανακαθορισμού του ποσού από τους «προστάτες» ανά πενταετία. Και για να έχουν λυμένα τα χέρια ακόμα και για μια στρατιωτική παρέμβαση, η συμφωνία υποχρέωνε την Ελλάδα να πληρώνει κατά προτεραιότητα τη δόση των 900.000 και αν αναιρούσε αυτήν την υποχρέωση, τότε οι δανειστές θα μπορούσαν να παρέμβουν ακόμα και στρατιωτικά για να καταλάβουν τα τελωνεία της χώρας και να τα διαχειρίζονται οι ίδιοι.